

Alueellisen puolustuksen periaatteista

Kirjoittanut yleisesikuntaeversti L. S a u r a m o

Sodankäyntiin liittyviä kysymyksiä käsiteltäessä on välttämätöntä pyrkiä luomaan kuva siitä, minkälatuiseksi tuleva sota luonteeltaan muodostuu. Vaikkakaan minkään täsmällisen ennakkokuvan muodostaminen ei ole mahdollista, voidaan tiettyjen tosiasian vaikutus kuitenkin huomioon ottaa. Ensimmäisenä ja tärkeimpänä on mainittava tekniikan vaikutus sodankäyntiin. Ensimmäiselle maailmansodalle oli tunnusomaista tulen merkityksen kasvu liikkeen kustannuksella, ts. rintamien jäykistyminen. Sodan kokemusten sovellutusten ja jälleovarustautumisen tulokset nähtiin toisessa maailmansodassa. Tekniikka näytteli nyt yhä suurempaa osaa, ja sitä pyrittiin käyttämään paitsi tulen, erikoisesti liikkeen hyväksi — pyrittiin salamasaotaan. Valtavan varustautumisen rinnalla jatkuu nyt toisen maailmansodan antamien kokemusten hyväksikäyttö, ja peruspyrkimyksenä on edelleenkin laajan liikkuvuuden, mutta samalla suuren tulivoiman saavuttaminen. Taistelukentällä saattaa liike ilman tulivoimaa pysähtyä. Tekniikka on lisäksi tehnyt mahdolliseksi vähentää suurtenkin maantieteellisten etäisyyksien merkitystä, ja tuli, joka on saavuttanut uusien aseiden avulla valtavan tuho vaikutuksen, voidaan ulottaa kauas vastustajan alueelle.

Jos haluamme lähemmin määritellä, mitkä tekijät sodankäyntiin vaikuttavat ja miten ne siihen vaikuttavat, on todettava mm. seuraavaa:

Lentoase antaa leimansa koko nykyajan sodankäynnille. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Douhet esitti teoriansa, jonka mukaan sota voidaan ratkaista yksinomaan lentovoimilla. Toisen maail-

mansodan antama kuva oli kuitenkin toinen. Lentoase oli ratkaisevia tekijöitä, mutta ei yksinomainen. Sen osuus on ennen kaikkea siinä, että lentoaseen avulla taistelualue on laajentunut. Lentokone on korvaamaton tiedustelun väline, sen teknillinen kehitys ja sen käyttämät uudet aseet tekevät sen voimakkaaksi taisteluvälineeksi paitsi vihollisvoimia vastaan myös totaaliseen, koko vihollismaan sodankäyntikykyyn vaikuttavine hyökkäyksineen, ja sen kuljetuskyky sallii huomattavienkin joukkojen siirron ja huoltamisen pitkille etäisyyksille. Puolustajan on siis varauduttava siihen, että vihollinen lentoaseen avulla voi kohdistaa hyökkäyksensä mihin osaan maata tahansa. Lentoaseella yksinomaan ei kuitenkaan sotaa ratkaista. Maan laajuus, luonto, käytettävissä olevien lentokenttien sijainti ja puolustajan vastatoimenpiteet asettavat rajansa lentoaseenkin toiminnalle.

Panssariaseen suhteen ei ole tapahtunut erikoisen mullistavaa. Panssarien teknillistä laatua on kuitenkin jatkuvasti kehitetty erikoisesti suojauksen, tulivoiman ja liikuntakelpoisuuden suhteen. Tämä teknillinen kehittyminen yhdessä massavalmistuksen kanssa lisää hyökkääjän murtovoimaa ja tekee mahdolliseksi laajan liikkuvuuden.

Puuttumatta tässä lähemmin uusimpiin saavutuksiin on syytä kiinnittää huomio moottoroinnin yleistymiseen. Se yhdessä lukuisten uusien aseiden kanssa luo koneellistuneen taisteluvoiman, jolla on suuri teho, mutta joka edellyttää korkealle kehitettyä teollisuutta.

Meritaisteluvälineiden kehityksessä kiintyy huomio erikoisesti mihinnoisukalustoon ja eri aselajien huippuunsa kehitettyyn yhteistoimintaan.

Yleensä on tullut mahdolliseksi kehittää hyökkäysvälineet, joiden avulla maantieteelliset etäisyydet saadaan pieneneväksi ja toiminta ulotetuksi puolustajan koko alueelle. On kuitenkin samalla todettava, että varustautuminen uusin asein on erittäin kallista. Laajemmassa mielessä se on toteutettavissa vain teollisuussuurvalloissa ja niidenkin on tyydyttävä tinkimään paljon. Myös maantieteelliset olosuhteet rajoittavat monin tavoin teknillisen ylivoiman täyttää tehoa, ja se tekee muillekin mahdolliseksi menestyksellisen sodankäynnin. Uusissa aseissakin on sellaisia, jotka eivät ole kalliita ja joiden val-

mistus on yksinkertaista. Teknillistä ylivoimaa vastaankin on keinot, ja loppujen lopuksi puolustustahdosta ja -taidosta ratkaisu ennen kaikkea riippuu. On vain tutkittava ja selvitettävä ne keinot, joilla materiaalinen ylivoima on tasoitettavissa. Perustana tälle on kuitenkin vain totaalisen puolustuksen periaate. Totaalinen puolustus käsittää sotilaallisen puolustuksen, siviilipuolustuksen, taloudelliset puolustustoimenpiteet ja henkisen sodankäynnin. Päämääränä tulee olla, että maanpuolustuksen käyttöön saadaan maan kaikki voimavarat, ts. varsinaisten puolustusvoimien lisäksi siviilipuolustus, sotatalous ja henkinen voima. Vain tällä tavoin on mahdollista välttää tai jotenkin menestyksellisesti torjua suurvallan voimavaroin tehty maahanhyökkäys.

Maanpuolustusta, sen organisaatiota, taktiikkaa ja koulutusta suunniteltaessa on syytä pyrkiä arvioimaan, minkälaiset muodot nykyaikaisesti aseistetun hyökkääjän toiminta saa ja miten tämä vaikuttaa puolustajan menettelytapoihin. Ennustelujen tielle ei ole syytä lähteä, mutta on eräitä tekijöitä, joiden vaikutus on huomioon otettavissa.

Lentojoukkojen teknillinen kehittyminen ja massakäyttö, nykyaikainen maihinnousukalusto, panssariase ja moottorointi sekä yleensä hyökkäyksen voima ja nopeus aiheuttavat sen, että jäykän ja kaavamaisen puolustuksen periaatteesta on ollut pakko luopua. On varauduttava syvään puolustukseen paitsi taktillisessa myös operatiivisessa mielessä. Toisaalta on nähtävä, ettei syvien ja laajojenkaan murtojen voida sallia ilman muuta johtaa laajasuuntaiseen vetäytymiseen ja rintamalinjojen oikaisemiseen — koska tila, jolla taistelua on mahdollisuus käydä, muutoin nopeasti menetetään. Oleellisinta tässä on se, että vihollisen kauas ulottuviin iskuihin varaudutaan, mutta taistelun johto ja suoritus tapahtuu suunnitelmallisesti päämäärään, vihollisen tuhoamiseen, pyrkien. Taistelualueen säännölliset puitteet saattavat hävitä, mutta siitä huolimatta on kaikin keinoin ja kaikkialla kulutettava vihollista puolustamalla tiettyjä maastonkohtia tai heikennettävä sitä aktiivisin iskuin, kunnes saadaan edellytykset sen tuhoamiseen keskitetyin voimin. Maaston hallussapito tai sen menettäminen ei saa yksinomaan olla ratkaisevaa. Ratkaisevaa on taistelu ja ennen kaikkea vihollisen lyöminen.

Maan, jolla on merirajat puolustettavanaan, on arvioitava myös maihinnousu-uhka toiselta pohjalta kuin aikaisemmin. Amfibio-operaatiot ovat luonteeltaan aivan toista kuin vielä ensimmäisessä maailmansodassa. Tällöin maihinnousujoukkojen pääosan kuljetus suoritettiin kuljetusaluksilla, pääasiassa tavallisilla kauppa-aluksilla lähelle maihinnousupaikkaa, jossa suoritettiin uudelleenlastaus maihinsiirtoa varten laivaston sekä lentojoukkojen tukemana. Puolustaja oli silloin huomattavasti edullisemmassa asemassa kuin nyt lähinnä kuljetusten vaikean suojaamisen, maihinnousuerikoiskaluston puutteen sekä puolustajan tulen suhteellisen tehokkuuden takia. Nykyisin amfibio-operaatio voidaan suorittaa yllättäen ja nopeasti. Erikoiskuljetusalukset, joiden merikelpoisuus ja kuljetuskapasiteetti ovat suuret, voivat suorittaa kuljetuksen ilman uudelleenlastausta tai suorittaen sen riittävän kaukana maihinnousukohteesta. Kun maihinnousupaikka voidaan juuri erikoiskaluston takia melko vapaasti valita, voi hyökkääjä saavuttaa yllätyksen hyökkäyssuuntaan nähden ja siten päästä huomattavaan alkumenestykseen. Nykyisin maihinnousuoperaatio on tarkoin suunniteltu, eri aselajien yhteistoiminnassa suorittama sotatoimi, jonka torjumiseksi vaaditaan myös keskitetysti johdettu ja kaikki aselajit käsittävä puolustuksen järjestely. Ne ajat ovat ohi, jolloin voitiin puhua mahdollisuudesta puolustaa rannikkoa maihinnousussa pääasiassa vain rannikkolinnakkeiden tulivoimaan luottaen.

Nykyisin on vaikea mennä määrittelemään, mikä osa maata tai ketkä ovat etulinjassa. Sotatoimialue pyrkii laajenemaan, uusia rintamia voi syntyä yllättäen, ja lisäksi koko ns. selusta-alue voi joutua vihollistoiminnan kohteeksi. Muihin sotatoimiin liittyen lentose kohdistaa hyökkäyksensä teollisuutta ja liikenneyhteyksiä vastaan, tai lentotoiminta muodostuu suorastaan ilmaterroriksi. Maa-hanlaskun avulla voi syntyä taistelualueita melkein mihin vain. Huomioon on otettava myös sisäiseen rintamaan kohdistuva toiminta kuten levottomuuksien järjestely ja sabotaaši. Kun ottaa lisäksi huomioon väestönsuojelun, ilmavalvonnan ym. puolustukseen välittömästi liittyvät toiminnat, on ilmeistä, että selvää rajaa sotatoimialueen ja kotirintaman välille ei voi vetää. Tavallaan koko maa on sotatoimialuetta, jossa maan eri osien puolustusta tarkoittavat tehtävät on

otettava alueellisina kysymyksinä. Luonnollista on, että tarkoituksemukainen yhteistoiminta edellyttää tavalla tai toisella järjestettyä yhtenäistä alueellista johtoa.

Keskitetyn alueellisen johdon puolesta puhuu myös se, että rajat eri puolustushaarojen kesken yhä enemmän häviävät. Eivät edes suurvaltojen maavoimat, lentojoukot ja laivasto käy omaa sotaansa. Maalla, merellä ja ilmassa on säännöllisesti välitön ja kiinteä yhteistoiminta välttämätön. Viime sodan aikana Saksassa ei johdon järjestelyssä tätä noudatettu. Seurauksena olikin ajanhukkaa, epäselvyyttä vastuusta ja puuttuvaa yhteistoimintaa eri johtoportaisissa. Sodan kokemukset huomioon ottaen on suurvalloissa todettu yhteisenä piirteenä keskitetty kaikkien voimavarojen yhteinen ylijohdo. Samoin on eri sotänäyttämöjen johto kaikkia puolustushaaroja varten keskitetty. Pienissä maissa kuten Skandinavian maissa on koko maa katsottava yhdeksi sotänäyttämöksi, jossa on toteutettu keskitetty kaikkien voimavarojen yhteinen johto ja maan eri alueita varten vastaavasti keskitetty alueellinen johto. Yleensä kaikkialla, missä päätehtävä on puolustuksellinen, on siirrytty tai ollaan siirtymässä johtosuhteisiin nähden ns. alueellisen puolustuksen systeemiin. Sen sijaan suurvalloissa, joiden sotasuunnitelmat tähtäävät mahdollisen sodan sattuessa ratkaisuun välttämällä oman maan joutumista sotänäyttämöksi, rakentuu sotilaallinen aluejako toisille perusteille. Tällöin astuvat ensisijaisiksi liikekannallepano, täydennys ja koulutukselliset näkökohdat. Erillisen sotänäyttämön johtoon määrätään kuitenkin suuret valtuudet omaava ylipäällikkö.

Alueellisen puolustuksen periaatteena on se, että maa jaetaan strategiset ja operatiiviset tekijät huomioon ottaen ylipäällikön alaisiin vastuualueisiin. Vastuualueen komentaja johtaa alueensa puolustusvalmisteluja sekä sotatoimia, ja hänelle alistetaan kaikki vastuualueen sotatoimia varten tarkoitettut joukot. Ylipäällikön välittömässä johdossa ovat sellaiset yleisvoimat kuin lento- ja laivastovoimat, ylipäällikön reservit ja erinäiset laitokset. Skandinavian maissa on jo rauhan aikana siirrytty tämääntapaiseen puolustusjärjestelyyn, joskin eräitä eroavuuksia eri maissa on havaittavissa. On syytä varottaa eräistä harhakäsityksistä, joita on ilmennyt puhuttaessa alueellisesta puolustuksesta. Niihin lienee osaksi syynä myös täsmällisen terminologian puute. Se, että sodan johto jakautuu alueellisiin johtoportai-

siin, ei merkitse eikä saa merkitä muutosta joukkojen käyttöön siitä, mitä sotatoimet ja taistelu edellyttävät. Joukkojen käytön periaatteet määräytyvät kyseessä olevan alueen puolustustehtävistä, viholiisen toiminnasta, omista taistelusuunnitelmista jne. Alempien johtoportaiden toimintaan se ei siis yleensä vaikuta, koska päämääränä tällä järjestelyllä on vain antaa alueelliselle johtoportaalte riittävät keinot ja valtuudet selviytyä tehtävistään.

Ylijohdon kohdalla on vaikeimpana kysymyksenä sotilasjohdon ja valtionjohdon mukauttaminen totaalisen sodankäynnin päämääriin. Ylipäällikön tulee voida johtaa valtakunnan puolustusta ja kaikkia tätä tarkoittavia sotatoimia, ja hän vastaa puolustusmahdollisuuksien ja kaikkien voimavarojen oikeasta käytöstä sodan päämäärien saavuttamiseksi. Eri puolustushaarojen ja aselajien kiinteä yhteistyö on nähtävä jo päämajan organisaatiossa. Lienee syytä korostaa, että tämä keskitys olisi toteutettava myös huollossa. Operatiivisen toiminnan yhdistämisen rinnalla tulisi olla vastaava järjestely myös huollossa, materiaalihankinnoissa jne. Tässäkin suhteessa olisi siis päästävä rationalisointiin. Eri aselajeilla on lukuisasti samankaltaista aseistusta ja materiaalia. Olisi pyrittävä aselajeittain ja puolustushaaroittain tapahtuvasta hankintajärjestelystä tarvikelajeittain tapahtuvaan hankintaan. Tämä olisi vaatimuksena ainakin silloin, kun materiaali tai aseet ovat samoja, ja usein ne voidaan yhdenmukaistaakin. Erikoistarvikkeisiin nähden on asia toinen. Tämä kysymys on mainittu esimerkkinä lähinnä sen vuoksi, että siinä käsitysten juurtuminen jo totuttuun lienee sitkeintä.

Vastuualueita muodostettaessa on otettava huomioon operatiiviset, taloudelliset, hallinnolliset sekä siviilipuolustuksen asettamat vaatimukset.

Operatiivisessa mielessä ovat määräävinä maan eri osien uhanalaisuus, niille johtavat hyökkäyssuunnat sekä alueiden sotilasmaantieteelliset tekijät. Alueen rajoja määritettäessä on otettava huomioon, että alue jo sellaisenaan muodostaa sotatoimialueen, jolle yhtenäisen johto on luonnollinen.

Taloudellisessa mielessä on pyrittävä säilyttämään taloudelliset ja liikenteellisesti yhtenäiset kokonaisuudet.

Hallinnollisesti ja siviilipuolustuksen asettamia vaatimuksia silmällä pitäen on pyrittävä säilyttämään hallinnolliset rajat johdon

keskittämisen ja eri viranomaisten välisen yhteistoiminnan helpottamiseksi.

Kun alueellisen puolustuksen päämääränä on ennen kaikkea johdon keskittäminen, ei aluetta saa ymmärtää samalla tavoin kuin esim. sotilaspiiriä, jonka rajat ovat pysyvät, vaan niitä voidaan tarvittaessa muuttaa. Maan alueellinen jako ei saa olla häirtana tai esteenä joukkojen tarkoituksenmukaisimmalle käytölle. Alueiden rajoja voidaan muuttaa tehtävien vaatimusten mukaisesti tai muodostaa uusia ala-alueita.

• Vastuualueen tehtävänä tulisi olemaan

- alueen puolustaminen ulkopuolista hyökkääjää vastaan,
- puolueettomuusvartiointi,
- sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito,
- sotilaallisten ja taloudellisten liikekannallepanovalmistelujen johto tai ainakin valvonta,
- siviilipuolustuksen johto ja tähän liittyvien yhteistoimintakysymysten valvonta.

Tämä siis merkitsee hyvin laajaa ja monipuolista vastuuta sekä komentajalle että esikunnalle. Tämä esikunta onkin jollain tavoin kuin päämaja pienoiskoossa — ja se on esikunnan kokoonpanoa määritettäessä otettava huomioon. Esikunnan alajaotus ja henkilöiden valinta on suoritettava siten, että eri aselajien pätevä johto on taattu ja muiden tehtävien asiallinen toimeenpano mahdollinen. Tässä yhteydessä voidaan tosin esittää kysymys, onko järkevää yhdistää samaan johtoportaan näin laaja ja luonteeltaan niin erilaisten asioiden määrä. Esimerkiksi Ruotsin sotilasaikakauslehdissä on kiinnitetty huomiota vaaraan, että rasittamalla operatiivisten tehtävien lisäksi komentajaa hallinnollisilla, taloudellisilla ym. asioilla vaarannetaan hänen päätehtäväänsä, varsinaisten sotatoimien johtamista. Meidän oloissamme kysymys liittyy mm. siihen, miten aluejärjestön alistamisen suhteen menetellään. Alistamalla kaikki alueen voimavarat yksiin käsiin varataan johtajalle edellytykset tehtävänsä suorittamiseen sodan aikana, mutta tärkeää on lisäksi, että hän voi suunnitella ja suorittaa valmisteluja jo ajoissa etukäteen. Sopivan organisaation ja töiden oikean järjestelyn avulla hänellä pitäisi olla mahdollisuudet kiinnittää päähuomionsa kulloinkin esiintyviin tärkeimpiin tehtäviin.

Meikäläisissä oloissa olisi tässä järjestelyssä huomattavinta puo-

lustushaarojen johtosuhteiden muuttuminen. Välittömin seuraus olisi se, että varsinaiset rannikkojoukot ja ilmatorjuntayksiköt tulisivat kuulumaan maavoimiin ja siten alueellisiin joukkoihin paitsi niiltä osilta, jotka ovat ylipäällikön reserveinä. Erikoisesti merivoimien osalta tämä kaippaa muutaman sanan lisäselvitykseksi. Sille, että merivoimien komentajalle voitiin aikaisemmin antaa rintamavastuu niillä rannikonosilla, jotka eivät välittömästi liittyneet kenttäarmeijan sotatoimialueeseen, oli vahvat perusteensa. Merivoimien katsottiin niissä oloissa pystyvän itsenäisesti suoriutumaan tehtävistään, jolloin kenttäarmeija jokseenkin kokonaisuudessaan voitiin sitoa maarintamalle. Nykyisin maihinnousu on kaikkien aselajien suorittama hyökkäys, jonka torjuminen edellyttää myös kaikkien aselajien yhteistoimintaa. Rannikkojoukot ja sen pääaselaji rannikkotykistö muodostavat puolustuksen rungon, mutta itsenäisesti niillä ei ole edellytyksiä vakavalaatuisen hyökkäyksen torjuntaan. On luonnollista, että valmisteluissa ja suoritusvaiheessa kaikkien niiden voimien johto, joilla on yhteinen tehtävä, on keskitetty.

Yleinen kehitys on kulkenut jatkuvasti siihen suuntaan, että ns. puhtaita aselajeja ei ole enää samassa mielessä kuin aikaisemmin. Nykyaikainen jalkaväkirykmentti esimerkiksi käsittää mitä moninai- simpia aseita. Samoin eri puolustushaarojen kitkaton ja keskitetty johtaminen on yleisenä pyrkimyksenä. Meidän on pakko todeta omiin oloihimme sovellettuna sama, tarvitsematta silti mitenkään olla riippuvaisia muitten esimerkeistä. Ajatuksen kulku on eri maissa kulkenut samaan suuntaan. Pahimpana esteenä lienee useimmiten vanhoillisuus. On vaikeaa myöntää muutosten tarve, koska vanha ja menestyksellisissä sodissa koettu on hyväksi havaittu, joten olisi muka harkitsematonta ryhtyä mitään entistä hylkäämään.

Rauhanaajan puolustusvoimien tulee soveltua sodanajan vaatimuksiin. Edellä olevat näkökohdat ovat rauhanaajan johtosuhteiden uudelleenjärjestelyn vaikuttavia tekijöitä. Olkoonpa, että nyt jo eduskunnan käsiteltävänä oleva uudelleenjärjestelysuunnitelma ei kaikissa suhteissa olisikaan paras mahdollinen, on kiinnitettävä huomio siihen, että puolustushaarojen välisten johtosuhteiden muuttaminen tulee aina aiheuttamaan jonkinlaisen kriisin. On vain ratkaistava, onko se tehtävä silloin, kun siihen vielä on aikaa mukautua, vai silloin, kun tilanne muissakin suhteissa on vaikeasti hallittavissa.